

PALLAI KÁROLY SÁNDOR

Énfogalom és személyes lét körvonalazódása a másik tekintetén keresztül

Közelítő olvasatok Fellingner Károly *Köti a sötétséget* című kötetéhez

Fellingner Károly *Köti a sötétséget* című kötetében az identitás bár nem célként, költői feladatként tételződik, mégis kétségtelenül központi jelentőséggel bír. Az új kötet verseiben, csakúgy, mint a korábbi írások esetében, ez az egyik központi, mindent átható, minden körvonalazódást vezérlő létmotívum. „A vers a csend szűrőpróbája”: a szövegek világának feltárulása és folyamatos kibomlása során az önazonosság alakulásának és átalakulásának fázisait követhetjük nyomon.

Ahogy a szerző többi műve, úgy a *Köti a sötétséget* is egy rendkívül komplex és sokszínű szellemi-univerzum lenyomata, ahol a metaforagazdag, gyakran játékos szövegek valójában pszicho-narrációként adnak számot a befogadás, elfogadás, a gyász és önkutatás fellingeri lélektanáról: „A felejtés szabadságát örökölttem / apámtól, minden nap erre alszom el, / s magamra ébredek”. A gondolatok és költői képek általános struktúráját, alapirányultságát leginkább azzal az alkotói céllal jellemezhetnénk, hogy az érzelmi és jelenségvilág alakzatait azok teljességében szemlélhessük, lefejtve róluk a megértést és átérzést megnehezítő rétegeket, hiszen „a mennyországot az igazság / letakarta a valósággal”.

A lelki, a szubjektív mindent átítat. Az érzelmi és élményanyag, valamint a világ szöveggé válását a történetmondó, önmagát metaforákból, költői tömörítésből felépítő, önkeresésében minden külső rezdülésre érzékeny és figyelmet fordító én vezérli. A versek erejét, drámaiságát sokszor fokozza és teszi még inkább közvetlen érzelmi élményként átélhető olvasói tapasztalattá a kézzel fogható és absztrakt jelentési szintek egy képbe tömörítése, összerántása, ami hitelesen látszik szemléltetni a szerzőben dúló belső viharokat és az irodalom révén elérni vágyott megigazulás, le- és megtisztulás állandóan jelenlévő célját: „Apám szeméből csomókban /

hull ki a villanykörte fénye / a tüszentésétől született csillagon / már tudják, hogyan jött létre / a világegyetem”, „apám amíg élt, nem bánt meg / semmit, most ott, két méterrel / a föld alatt mi lett / vadonatúj / reményekkel teli postaláda”, „Apám meghalt, az idő elment utána, / csuklóján óra volt, de nem járt pontosan, / félelmemnek így sárgája és fehérje van, / mint a tojásnak, ha leüti omlettnek anyám”.

A kötet gravitációs középpontja az édesapa. Ő az énfogalom körvonalázódásához nélkülözhetetlen alteritás, a másik állandóan jelenlévő tekintete – melynek fényében magunk számára is láthatóvá válva minden visszatükröződik –, akinek referenciális jelenléte a kötet egészén végigkísér szerzőt és olvasót a formai szempontból minimalista és a hosszabb, alakilag is komplexebb, klasszikus versekben egyaránt. Feledhetetlen, mindent átható jelenléte, elvesztésének érzelmi- és gondolattörténete elemi drámaisággal világlik át a verseken, melyekben a letisztult egyszerűség és áttetszőség tovább fokozza az érzelmi töltetet: „Apám, a türelmetlen rózsabokor, / tuskéi a belőle lógó csövek, / állok fölötte, nem merem magára / hagyni, hozzánőtt a nyikorgó vén vas- / ágyhoz”, „amikor a látogatás végét be- / jelenttem a nővérkének, sírni / kezdtem / ... / távozásban / átvágott a látvány, a steril penge, / az orrom vére statisztált hozzá, el- / eredt az is, mint odakint az eső.”

Az önmagát szelíden az irodalmi és filozófiai kutatás középpontjába állító, a létet önmagán átszűrő alkotó a költői szerep változékonyságát és sokféleségét vizsgálva, kérdezve, kutatva szövi egybe sorait. A szövegeket egyértelműen inspirálta az édesapa elvesztésének sajgó, lüktető fájdalma és az általa hagyott léthiány, amit a szeretet mellett csak a versalkotás, az irodalmi szövegben kiteljesedő gondolat tölthet be. Csak ez nyújt menedéket a kötetben vezérmotívumként végigvonuló felejtéssel szemben, csak ennek révén lehet „tanulni az emlékezést”, és csak így, alkotva lehet elérni, hogy az élet és megannyi érzés, tapasztalat ne mosódjon bele „a felejtés egyhangú óceánjába”, hanem megőrződjön, irodalmi lenyomatként tovább éljen, segítsen széppé tenni a létet, és amikor ez nem lehetséges, megélhetővé és elviselhetővé, hiszen gyakran a költészet ereje is kevésnek bizonyul, és jelentősége inkább abban rejlik, hogy emléknymatot képezzen, melyre később visszatekinthetünk, s szerepe ilyenkor inkább megőrző, átmentő, palliatív: „apa háromnegyed hatkor eltávozott közülünk / s én úgy éreztem magam, mint az idős / varázsló, akinek egy csettintésre / világgá szaladt a megrémült nyula”.

A kötetben előre haladva egyre határozottabban ölt alakot a költői szándék és törekvés az énvizsgálat és létértelmezés alapkérdéseinek, az identi-

tás alapproblémáinak személyes élményeken, megélt szubjektív tapasztalatokon való átszűrésére és leképezésére. „Fakult régi családi képek”, régi naptár a kamra falán és „a képek alatt a falon apám bejegyzései, / néhány aláírással megspékelve, / olyan ez, mint az ősember / barlangrajza”

A képek, hasonlatok, metaforák todulása, a gondolatszövedék felfejtése fokozatos, akár a címben megjelenő sötétség beállta, ami makacsul köti magát az éjszakához, nem engedve teret az új napnak, új kezdetnek, újjáteremtésnek. Fel-felsejlik ugyanakkor a gondolatnyi szünetben az átvilágító fény, a pillanatnyi megpihenés, melyre két közbeékelt fejezet is utal, melyek címe – *Post 1, Post 2* – a többi fejezet sorában betöltött helyükre, tematikus rákövetkezésükre reflektál, lehetőséget adva ezzel az értékelésre, kitekintésre, átgondolásra.

Állandó ludikus motívum a távoli jelentésrétegeket a többértelműsége alaposzva összerántó szóképek sora, a nyelvi kreativitás: „akinek nem kellett a jövőbe látnia, / anélkül is elvakította szemét a nap”, „Anyai nagyapám öccse vékony, / túbé lehetne öltetni, / s most bevarrni vele a számat”, „... egy szürke / eminenciásnak kinéző alak / el akarja rabolni, de ő ügyes / ember hírében áll, hát rázárta az / ajtót a betolakodóra / ... / ahogy Károly bácsi felkapcsolta a / villanyt, szörnyethalt szegény feje, nem is / sejtette, hogy egyenesen a halált / zárta ki nyomorult életéből”, „kis híján elgázoltam egy biciklistát, / aki lehordott a sárga földig, / akinek igaza volt, mint ahogy / nekem sírhelyem apám mellett”.

Különleges színezetet, jellegzetes mintázatot ad a fellingeri verseknek a szövegek végén megjelenő kilendítő, átfordító dinamika, ami a verset már-már lezártnak tekintő, gyanútlan olvasót intően emlékezteti a lét rétegzettségére, vélt igazságaink többdimenziós voltára, arra, hogy az élet és a költészet mindig tartogat valamilyen váratlan fordulatot: „Apám bemegey a terembe, / mielőtt kijönne / becsukom előtte az ajtót, / ... / amikor érzem, hogy győztem, / belülről elfordítja a zárat”, „Egy celofánba csomagolt angyalka / van a temető szemetes konténerében, / ... / ki sem bontotta azóta senki, / így akarta megvédeni az időjárás / viszontagságaitól, aki valamikor a hozzátartozója / sírjára tette. / Maga a celofán természetesen csupa por, / Isten ilyenből teremthette Ádámot.”

Fellinger Károly költészetének egyik legeredetibb vonása, hogy a rendkívül képgazdag szövegekben az ember és az általa megélt érzelmi és jelenségvilág szövegivé, a szövegek világa pedig dologivá lényegül, a versekben pedig, melyekben a nyelvi és értelmi játék költői célja e dologszerűségből való kitörés, annak lehetünk tanúi, ahogy a szerző különleges érzékkel teszi vizsgálatá tárgyává az adottat és magától értetődőt, hogy fel-

SZEMLE

fejtse és hatályon kívül helyezze a bevett értelemrögzítést. Az alkotó célja mindezzel, hogy tudatunkat aktiválja, gondolkodásra készítse és rádöbentsen minket automatizmusainkra. A konvencionális jelentés és a hagyományos értelemről való kiforgatottság szélső pólusai közötti oszcilláció adja a fellingeri versekre olyannyira jellemző nyelvi-tartalmi feszültséget, ugyanakkor a játékosságot is, melynek köszönhetően a szerző írásában, csakúgy mint jelen kötetében, kiváló érzékkel kerül el sok olyan rendkívül problematikus kérdést, melybe a kortárs magyar költészet számos nagy alakja is belebukik: az öncélú nyelvi bravúrokat; a funkció nélküli, egész szöveget elnehezítő trágárságot; a túlzottan filozofikus, a költészet kereteit messze meghaladó eszmefuttatásokat; a költészet létjogosultságának öngazoló fejtegetését. Mindezek helyett a lét- és identitás-keresés letisztult, őszinte formájával találkozunk, mely a fenomenológiai dimenzió mellett jelentős figyelmet szentel a metafizikai kérdéseknek is.

A kötet szép és szeretetelli tisztelgés az édesapa előtt, verssé lett gyász és emlékezet. Megannyi költészen átszűrt tapasztalat, emlék és érzelmi emlékezés után a záró ciklusban a szerzői ars poetica központi jelentőségű elemeként jelenik meg a búcsúzó felhívásként olvasható vallomás, mely tömören, egyszerűen, mégis rendkívül világosan és erőteljesen jelzi a költő által helyesnek vélt hozzáállást, melyet a költészettel, és általában véve az élettel szemben követendőnek tart: „Nem fejtem meg az Isten titkait / cukorborsót fejtek, meg lóbabot, / teszem a dolgom, próba, szerencse, / Isten úgyis felülmúlhatatlan / ... / minek előhozni a versben az / anyagiakat, ha úgyis azzá / leszünk, amiből teremtettünk, ha / a pont a vers végén, akárcsak a / lírai Én, megkerülhetetlen”.

(MEDIA NOVA M, Dumaszerdahely, 2017)